Чыла эллаcе пролетарий-шамыч, ушныза! *Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!*

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

Адрес: Йошкар-Ола, Совет пӧрт, „Ямде лий" редакций.

СССР Верховный Советын визымше внеочередной Сессийжым созыватлымаш нерген

СССР ВЕРХОВНЫЙ СОВЕТ ПРЕЗИДИУМЫН

УКАЗШЕ

Советский Социалистический Республика-шамыч Союз Верховный Советын внеочередной визымше Сессийжым тений 31 октябрьыште Москва олаш созыватлаш.

СССР Верховный Совет Президиум Председатель— М. КАЛИНИН.

СССР Верховный Совет Президиум Секретарь— А. ГОРКИН.

Москва, Кремль. 1939 ий 26 октябрь.

Марийский АССР-се шемер депутат-шамычын районный, городской, сельский ден поселковый Советлашкышт сайлымаш кече нерген

МАРИЙСКИЙ АССР ВЕРХОВНЫЙ СОВЕТ ПРЕЗИДИУМЫН

УКАЗШЕ

„Марийский АССР-се шемер депутат-шамычын районный, городской, сельский ден поселковый Советлашкышт сайлыме нерген Положенийын" 75 статьяже почеш:

1. Марийский АССР-се шемер депутат-шамычын районный, городской, сельский ден поселковый Советлашкышт сайлымашым 1939 ий 24 декабрьлан назначитлаш.
2. Марийский АССР-се шемер депутат-шамычын районный, городской, сельский ден поселковый Советлашкышт сайлыме шотышто избирательный кампанийын тӱҥалтышыжым 1939 ий 24 октябрь гыч увертараш.
3. Марийский АССР Параньгинский районышто выходной кечым 1939 ий 25 гыч 24 декабрьыш кусараш.

Марийский АССР Верховный Совет Президиум Председательын заместительже—МОСОЛОВА.

Марийский АССР Верховный Совет Президиумын Секретарьже—КУКИН.

Йошкар-Ола, Совет Пӧрт. 1939 ий 26 октябрь.

Пионерский активлан пашам кузе ыштыман

Шуко пионерский отрядыште тыге лиеда: вожатый отряд советым пога, кажне вопрос дене шуко выступатла, шкеак предложений-шамычым луктеда, шкеак тиде предложений-шамычым „утвердитла", а советын членже-шамыч колыштыт веле. Вопрос-шамычым обсуждатлымаште нунын активностьышт уке да чӱчкыдын пумо паша деч отказатлат. Тиде йоҥылыш лиеш.

Пионерский пашаште эн шерге—тиде отряд да звено-шамычын паша ыштымышт пионер-шамычын шкеныштын самостоятельностьышт да инициативностьышт.

Пашам план почеш ышташ кӱлеш. Отряд советын планжым ик тылзылан составитлаш кӱлеш. Сборым да моло отрядной пашамат пеҥгыде план деч посна ышташ нимо шотат ок лий. Южо план-шамыч общий да раш огыт лий, моланже раш: тудым пионер-шамыч огыл, а вожатый-шамыч вашкен ыштат.

Отрядын кажне планжым отряд советыште да сборышто лончылаш кӱлеш. Ыштыме план почеш вожатый ден отряд советлан шинчашышт кӱлеш: советын кажне членже-шамыч ӱмбалне могай задаций да обязанность уло, отряд ден звено-шамыч мом ыштышаш улыт да пашалан ямдылалтмашым кузе эртарыман.

Отряд совет сборым кунам, кузе эртараш да тушто мо нерген кутыраш кӱлмым ончыктыман. Тыгак отряд советлан сборышто, мутлан соцсоревнований кузе кайме нерген лончылмашым, Сталин йолташ нерген беседым, Западный Украинысе да Западный Белоруссийысе йоча-шамычын кузе илымышт нерген, пырдыж газетын пашаже нерген кутырымашым организоватлыман.

Отряд совет оборонный значок-шамычлан нормо сдатлымаште соревнованийым, спортивный соревнований-шамычым, шахматно-шашечный турнирым, молымат организоватла. Тыгак тудлан тӧрлӧ экскурсий-шамычым, киношко тӱшкан каймашым организоватлашыже кӱлеш. Отряд совет председатель вожатыйын поручениймжым шуктен шога веле огыл, тудо отрядыште живой да интересный паша-шамычым организоватла. Отряд совет председатель звено-шамыч пашаштым проверитла да нунылан полша. Тудо совет ден отрядной сборым эртара, знамям, горным, барабаным аралымашым эскера, отрядной дневникым ышта, пырдыж газетын, кружок-шамычын пашаштым эскера. Отряд советын погынымашыштыже ончымо пашан содержанийже пеш кӱлешан. Погынымашым тылзылан 2—3 гана деч шуко эртарыме ок кӱл. Погынымаш 2—3 шагат деч коч ынже шуйно. Совет умбакыжым могай паша ышталтшашым решатла. Мутлан, Сталинский Конституций кечылан ямдылалташ кӱлеш. Вожатый ден отряд совет председатель ончычак планым палемдат, вара советын погынымашыштыже лудыт. Звена вожатый-шамыч да отрядной газетын редакторжо тӧрлатымашым ыштат але шке предложенийыштым каласат. Варажым советын членже-шамыч коклаште обязанностьым пайлат. Тыштак звено-шамычын вожакышт шке звенаштышт мом ышташ кӱлмӧ нерген пӱтынь инструктажым налыт.

Советлан кугу полышым отрядын пырдыж газетше пуэш. Газетым тылзылан 2 гана деч шуэн лукмо ок кӱл. Газетын редакторжо отряд совет председатель да отряд вожатый дене пырля паша планым ышта.

Рвезе-шамычын кузе тунеммышт, физкультурный паша, кружок-шамычын пашашт нерген да тиде жапыштак обязательствым сайын шуктышо-шамыч нерген возыман. Чыла йоча-шамыч газетыште участвоватлышт манын тыршаш кӱлеш. Мутлан, сайын тунемше-шамычлан „Кузе мый тунемам да уроклан ямдылалтам" лӱман статьям возаш пуман.

Газетын пашашкыже пионерский активым, чыла пионер-шамычым веле огыл, а туныктышо ден ача-ава-шамычымат шупшаш кӱлеш. Тиде пӱтынь пионерский пашаште кугу полыш лиеш.

Ф. П. Бахтин,
ВЛКСМ Обкомын пионер отдел вуйлатышыже.

Немде средний школышто (Тор'ял район) отличнын тунемше-шамыч. Снимкыште: (шола гыч пурлашке): 1-ше ряд—Смирнова Христиния, Тиманов Ефим, Золотарев Егор, Садовина Нина. 2-шо ряд—Степанова Лиза, Булыгин Кузьма, Домрачев Захар. Фото М. Чуршуковын.

МАРИЙСКИЙ АССР ВЕРХОВНЫЙ СОВЕТ ПРЕЗИДИУМЫШТО

1939 ий 23 октябрьыште Марийский АССР Верховный Совет Президиум Марийский АССР-ысе шемер депутат-шамычын районный Советлашкышт сайлашлан районный избирательный комиссий - шамычын образоватлыме нерген Указым луктын.

Указ почеш шемер депутат-шамычын районный Советлашкышт сайлашлан чыла районлаште да тыгак Йошкар-Ола городской Советыш сайлашлан городской избирательный комиссийым образоватлыме.

Марийский АССР Верховный Совет Президиумын Указшым 24 октябрьыште лекше „Марий Коммун" ден „Марийская правда" газет-шамычеш печатлыме.

Ачаж ден аважлан Положенийым лудеш

Александров Ваня изиж годсекак газетым, книгам лудаш йӧрата. Кызыт тудо яра жапше годым, ачаж ден аважланат тӱрлӧ газетым, Марийский АССР-ысе шемер депутат-шамычын районный, городской, поселковый, сельский Советлашкышт сайлыме нерген Положенийым лудеш. Ванян умылтарымыже годым, ачаж ден аваже куанен колыштыт. Ынде нуно Положенийым икмыняр палат, сайлыме кечым вучат.

Речкин Иван.
Ронго район, Кужмарий НСШ, 6-шо класс.

Тенийт ме сеҥена

Кодшо ийын мемнан школ Кугу-Шокшем НСШ ден соревноватлыш. Ме чыланат ик еҥ семын ончык лекшаш верч кучедалына да нуным сеҥышна.

Тений мемнан школышто тунемше-шамыч эше ушненыт. Первый классыш 60 утла йоча-шамыч угыч тунемаш толыныт. Кызыт кажне ученик предоктябрьский социалистический соревнованийыш ушнен, отличный успеваемость верч, сай дисциплина верч кучедалына.

Тенийт ме Кугу-Шокшем НСШ дене соревноватлена. Тенийт ме нуным сеҥаш шонена.

Школышто ик второгодникат огеш лий.

Учком председатель—
Вениамин Шабдаров.
Шернур район, Мустай НСШ.

Западный Украиныште да Западный Белоруссийыште Народный Собранийлашке выбор лийын

Западный Белоруссий ден Западный Украиныште 22 октябрьыште—выбор кечын эр гыч тӱҥалын кас марте олалаште, поселкылаште, яллаште пиалан муро-шамыч йоҥгеныт.

Эше 6 шагатат уке, а еҥ-шамыч избирательный участкылашке погыненыт. Нуно Западный Украина ден Западный Белоруссийын эн сай эргышт ден ӱдырышт верч голосоватленыт. Советский власть гына нунылан пашам, куанымашым, пиалым пуа—тидым нуно пеш сайын шинчат.

Теве ик участкышке 80 ияш утла сокыр кугыза миен. Тудо каласен:

— Мый шонго улам, мый нимамат ом уж. Ончыктыза мыланем, кушто советский власть верч голосоватлат.

Кас велешат избирательный участкылаште калык иземын огыл. Точный данный-шамыч почеш, Львов олаште 6 шагат марте каслан 88 процент избиратель-шамыч голосованийыште участвоватленыт, Станиславовский областьыште—82,7 процент, Луцкий областьыште—78,5 процент участвоватленыт. Тарнопольский областьыште 10 шагат каслан 86,1 процент избиратель-шамыч голосоватленыт.

Олалаште, поселкылаште, яллаште пеш кугу куанымаш дене голосоватленыт. Посна йӧратымаш да йывыртымаш дене тиде кечын шуко миллион украинец, белорусс, еврей, поляк-шамыч эн шергакан да великий вождь—Сталин йолташын портретшым ныжылгын онченыт.

Поручик Лавинский

I

Уланский полк Волковыск олашке пурымо корным петырен. Салтак-шамыч вашке кӱнчымӧ окопышто киеныт да ӧрдыжышкыла ончыштыныт.

Кӱй шеҥгелне поручик Франц Лавинскийын лукан упшыжо изиш койын.

—Олашке пурташ огыл! Пытартыш патрон марте лӱлдаш!—мушкындыжым рӱзен, Лавинский кычкырен.

—Мый тудлан лӱлдашым ончыктем!—окоп турыштӧ улшо белорусс салтак Архип Шестак шке йолташыжлан шып ойлен.

Тудо шола пылыш воктенсе нузылгышыжым кидше дене ниялтен. Тышечын тудым Лавинский браунингын кучемже дене перен.

—Атакыш манын кычкыралмешкыже велэ, мый первый пулям тудын тупышкыжо колтем. Пий!..

Чодра кокла гыч Йошкар Армийын танкше-шамыч лектыныт. Машина-шамыч вигак окоп ӱмбак каеныт.

—Гранатым ямдылаш! — Лавинский командоватлен, а шкеже окоп гыч куржын лектын да кидше дене вуйжым петырен, вондерла коклаш куржын. Тушто ӧртньӧран имне-шамыч шогеныт. Имне ӱмбак шинчын, поручик уло кертмыж дене олашке кудалын. Тидын деч вара тудым ужын огытыл.

Танк-шамыч йӧршын лишне лийыныт; окопышко гусеница-шамычын лӱшкымышт раш шоктен.

—Ида лӱӧ, йолташ-шамыч, тиде вет шкенан-шамыч!—Окоп гыч кынелын Архип Шестак кычкыралын.—Кудалтыза оружийым!..

Окоп гыч ош флагым нӧлталыныт:

—Сдаялтына!..

II

Йошкар Армийын войскаже-шамыч Волковыскыш пуреныт. Главный урем мучко танк, броневик, автомобиль-шамыч каеныт, пехота ошкылын. Боец-шамычын вуй мучаштышт ик тӧр штык-шамыч лӱҥгеныт.

.. Лавинский офицерский мундиржым шукертак кудашын. Нер ӱмбалныже пенсне лийын огыл, лачак зажимын кандалге полосаже велэ койын. Тудо нервнын ик лук гыч вес лукыш куржталын.

Кенета комнатышке йошкарармеец-шамычын боевой муро йӱкышт шергылт пурен каен:

„С нами Сталин родной,
И железной рукой
Нас к победе ведет
Ворошилов...„

Лавинский пистолетым руалтен да окна деке куржын миен. Но кунам тудо йошкарармеец-шамычын колонныштым ужын, тудын кидше волен каен. Тудо револьвержым кудалтен, форточкыжым петырен, шторым шупшылын да пианино деке миен, ала-могай вальсым шокташ тӱҥалын.

Но йошкарармеец-шамычын муро йӱкышт поручикым тугак лӱдыктеныт.

Кастене Лавинский керосинан бидоным налын да пӧрт тувырашыш кӱзен. Советский часовой-шамычын эртен каймекышт так тудо керосиным пырдыжышке, пудыргылшо тошто пӱкенлашке шыжыктылаш тӱҥалын. Вара тудо спичкам удыралын, да окна гыч тул чарашке лектын.

—Ынде пӱтынь урем йӱла!—шыдын-куанен поручик пелештен.

Тудо шем ход гыч забор деке чымен. Но тыште, пычкемышыште, кок йошкарармеец-шамычын штыкышт волгалт каеныт:

—Шогал!

Лавинский кидшым нӧлталын. Мӱндырнӧ сирена лӱшкен: йӱлышӧ пӧрт деке йошкарармеец-шамычын пожарный командышт кудалын.

III

Лавинский капитан Лебедевын ӱстелже ончылно вуйжым кумык сакен шоген.

—Мыйым ынде мом ыштат гын,—тудо мугымалтен.

Тиде польский вояк могай жалкий да лӱдшӧ улмаш!

—Тиде мый йӱлалтен омыл. Мые малем иле да лӱдмем дене уремыш куржын лектым.

—Шич,—капитан Лебедев каласен,—да чыным ойло. Тый керосинак ӱпшет ыле. Пӧртыштӧ моло нигӧат лийын огыл.

—Юмо ужеш, мый огыл.—Лавинский шортын колтен.

—Тый офицер улат?

—Уке.

—Тый шойыштат. Тый Уланский полкын поручикше Франц Лавинский улат. Теве тыйын документет-шамыч. Кушто тыйын воинский честет? Тый бандит да жалкий трус улат.

Офицер вуйжым адакат ӱлыкырак сакен.

—Наҥгайза тидым,—капитан Лебедев йошкарармеец-шамычлан каласен.

Кабинетыш кок йошкарармеец-шамыч пурен шогалыныт.

В. ЧЕРСТВОВ.

Волковыск ола
(Западный Белоруссий).
(„Пионерская правда" гыч).

Капиталистический эллаште

50 японский самолетым пытарыме

3 октябрьыште 6 китайский бомбардировщик, истребитель-шамыч сопровождатлыме дене, Ханькоушто японский аэродромым бомбардироватленыт. Бомбардироватлыме дене да пожар дене аэродромышто 50 наре японский самолетым пытарыме.

Японец-шамычын расправышт

Шаньси провинцийыште японский армий партизанский отрядлан полшышо китайский кресаньык-шамыч дене расправлятла.

Шукерте огыл Бейчжуанцзяо ден Даньякоу Шаньси провинцийын северный частьыше ялласе кресаньык-шамычым пулемет гыч лӱйкаленыт. Тиде вӱран расправыште 53 еҥым пуштмо. Кок ялге йӱлатыме. Дабоцзунь ялыште илыше кресаньык-шамыч денат тыгак расправлятленыт. Тиде ялгычынак икмыняр кресаньык-шамычым илышынек йӱлалтеныт.

Ожнысо польский территорийыште германский управленийым организоватлымаш

Берлин гыч тыге увертарат: Ожнысо польский территорийыште управленийым организоватлыме нерген Гитлерын приказшым публиковатлыме. Тиде приказ почеш германский войска-шамычын налме польский территорийлан населений генерал-губернаторлан подчинятлалтеш, вет нине территорий-шамыч германский государство составыш огыт пуро. Налме польский территорийлаште генерал-губернаторлан министр Франкым назначатлыме. Генерал-губернатор непосредственно Гитлерлан подчинятлалтеш.

Чыланат тунемаш тӱҥалыныт

Вилейский уездысе кресаньык икшыве-шамычлан 7 школышто да 1933 ийыште пытарыме Будславский еврейский школышто занятий тӱҥалын.

Панский власть годым Молодечнысе гимназийыште 300 еҥ тунемын. Тиде помещик, кугу чиновник да офицер-шамычын икшывышт лийыныт.

Молодечнысе временный управлений тунемше-шамычым ешарен приниматлаш кӱштен. Гимназийышке пашазе, кресаньык да ремесленник-шамычын икшывыштым 350 еҥым ешарен приниматлыме.

Арктикыште кок ий

„СЕДОВ" ЛЕДОКОЛЬНЫЙ ПАРОХОДЫН ДРЕЙФШЕ

Ынде кок ий лиеш, Ледовитый океаныште „Седов" ледокольный пароход дрейфоватла. Мемнан элын латвич лӱддымӧ эргыже-шамыч ий да кугу поран вошт социализм элын знамяжым наҥгаят.

Пӱтынь дрейф мучко нуно ик кечыланат шке научный пашаштым чарнен огытыл. Седовец-шамычын научный пашашт пеш шергакан. Вет корабль кушко ик суднат пурен огыл, тудо верлаште дрейфоватла. „Седовын" экипажше чарныде гидрологический, астрономический, магнитный да метеорологический наблюденийым ыштен шоген да ышта. Радио дене тудо материк дене кӱрылтде кылым кучен шога.

Шукерте огыл „Седов" ледоколын экипажше тыгай телеграммым налын:

„Седов" ледокол.
Капитан Бадигинлан,
Помполит Трофимовлан.

Ийын коштмашын кокымшо идалыкшылан „Седовын" пӱтынь экипажшылан большевистский саламым колтена. Тыланда тазалыкым, чыла йӧсылыкым победоносно сеҥаш, родинышке Арктикын йӧсылыкше ваштареш кучедалмашеш закалитлалтын пӧртылашда желатлена.

Тендан киддам, йолташ-шамыч, кучена!

ВКП(б) ЦК ден СССР Совнаркомын поручитлымышт почеш

И. Сталин В. Молотов".

Седовец-шамыч Кугу Мландыш чапле сеҥымаш дене пӧртылыт, манын Советский калык ӱшана.

Западный Украинын Народный Собранийже почылтын

1939 ийын 26 октябрьыште, кечывал деч вара 3 шагатлан кечывалым, Львов оласе Кугу театреш Западный Украинын Народный Собранийже почылтын.

Западный Украинын Народный Собранийжым Старейшин депутат Львовский университетын профессоржо К. О. Студинский йолташ почын.

Перерыв деч вара Западный Украинышге государственный власть нерген тема дене кугу доклад дене медицина профессор депутат М. Панчишин йолташ выступатлен.

Западный Белоруссий.
Снимкыште: населений шаланыше корным тӧрлата.

Чернигово олаште шукерте огыл почмо Щорс лӱмеш у кинотеатр.

ОКТЯБРЬ ПАЙРЕМ ВАШЕШ

Тор'ял район, Чедемерский начальный школышто тунемше Тиманова Парасковья ике шольыжо—Тиманов Мусейлан полша.
Фото М. Чуршуковын.

Октябрь пайремлан ме мом ямдыленә

Ме, Великий Октябрьский Социалистический Революцийын XXII-шо идалыкшылан сайын ямдылалташ тўҥалына. Октябрьский Революцийын XXII-шо идалыкше кечын драмкружок вий дене „Родина верч" пьеса шындалтеш. Пьесыште учитель-шамычат модыт.

34 ученикан хоровой кружок пайрем кечылан „Три танкиста", „Красная Москва" да моло сай муро-шамычым ямдыла.

Октябрь пайремым эртараш комиссийым ойрымо, комиссий планым составитлен. План почеш 6 ноябрьыште Октябрьский революций нерген доклад лиеш. А 7 ноябрь кастене вечер эртаралтеш.

Пайрем кечылан чыла класслаштат пырдыж газета лектеш.

Семенов Василий.
Ронго район,
Руя-Сола НСШ.

„Шарнымаш" пьесым шындена

Вашке октябрь пайрем шуэш. Ме, йоча-шамыч, тиде пайремым пеш куанен вучена. Кызыт ме „Катюша", „Три танкиста", „Дальневосточная" да тулеч моло у муро-шамычымат тунемына. Нине мурым ме Октябрь пайрем кечын мураш тўҥалына.

Пайрем кастене В. Садовинын возымо „Шарнымаш" лўман детский пьесым модын ончыктена. Кызыт репетиций виян кая.

Ярантаев Алеша.
Сотнур район,
Пōтьял НСШ.

Меат спектаклым шындена

Меат Октябрь пайрем лўмеш школешна вечырым эртарена. Тыште ме „Шарнымаш" пьесым модын ончыктена. Тидын деч посна хоровой кружок выступатла, тудо ятыр муро-шамычым ямдылен.

Ямбаршев Никифор.
Шернур район,
Родионово НСШ.

Оборонный пашам йōратем

Мемнан школышто шуко тунемшын кум-ныл оборонный значокышт уло. Мыят кум значоклан нормым сдаенам: БГСО-лан, ЮВС-лан, ПВХО-лан. Вашке ынде БГТО-ланжат сдатлен пытарем.

Оборонно-физкультурный пашамычын эн йōратыме пашам. Тиде пашам мыланна чот пагалаш кўлеш, вет кō тиде пашам шинча, тудо родиным утларак сайын аралаш полшен кертеш.

Кунам кўлеш лиеш гын, мый ачана, изана-шамыч дене пырля шке родинемым аралаш каем. Мый сайын лўен моштем, противохимический оборона пашам сай шинчем, санитар пашамат ыштен кертам.

СЕМЕНОВ ВАСЛИЙ.
Ронго район,
Руя-Сола НСШ,
7-ше класс.

Пайремлан ямдылалтына

Мемнан школышто хоровой, музыкальный, драматический кружок-шамыч улыт. Кызыт нине кружок-шамыч Октябрь пайремлан виян ямдылалтыт. Драмкружок член-шамыч Г. Ефрушин возымо „Энгыремышвод" пьесым ямдылат. Хоровой ден музыкальный кружок-шамыч у муро-шамычым тунемыт.

Ученический комитет лозунг-шамыч возымашым организоватлен.

Пионер ден тунемше-шамыч пайремым куанен вучат.

И. Иртышев.
Морко район,
Шенгше средний школа.

Пегенеев Коля—классный организатор

Шукерте огыл, мемнан классыште урок деч вара классный погынымаш лие. Погынымаште классный организаторым сайлышна. Классный организаторлан ятыр кандидатым выдвигатлышт. Санденак погынымаште ўчашымашат лиедыш.

Классный организаторлан сайын тунемше, комсомолец, общественник Пегенеев Колям сайлышна. Тудо школышто да мōнгыштыжат дисциплинированный. Школышко кече кодыде, уроклан эреак ямдылалтын коштеш. Коля тунеммаште почеш кодшо йолташыже-шамычлан эреак полшен шога. Сенденак ме Пегенеев Колям пагалена.

Кызыт ме Великий Октябрьский Социалистический революцийын XXII идалыкшым „отлично" да „хорошо" отметка дене вашлияш обязатлалтна да социалистический соревнованийыш ушнышна.

Загайнов Васлий.
У-Тор'ял район,
Оршанский средний школа,
9 „А" класс.

Соревноватлена

Ме пайрем вашеш эше сайын тунемшаш верч тыршена. Кызыт школыштына чыла йоча-шамыч соревноватлат. Ме Егоров Леонид дене коктын соревноватлена. Школыш кече кодыде коштына. Уроклан эре ямдылалтына. Умлыдымо вопросым ваш-ваш умылтарена.

Тунемше-шамыч художественный литературым лудаш пеш йōратат. Ме кызыт Н. Островскийын „Вурс кузе шуаралтын" романжым коллективно лудына.

Мыланна „Ямде лий" газетеш печатлыме „Шарнымаш" пьеса келшен. Тиде пьесым октябрь пайрем годым модын ончыктена.

Соколов Зиновий.
Сотнур район,
Карай НСШ.

Военный занятий—мемнан йōратыме урокна лийын

„Всеобщий воинский обязанность нерген законым" мемнан классыште тунемше-шамыч чыланат саламлен вашлийыч. Ме кызыт военный пашам йōратен тунемына. Ме винтовка, противогаз нерген ынде чыла раш шинчена, нунын ужашыштым сайын палена.

Тунеммаште кызыт ончылно Соловьев Петя, Атлашев Паша, Суслов Боря, Казакова Зоя, молат улыт. Нуно отлично да хорошо оценкым веле наледат.

Актуганов Миша.
Волжский район,
Помар средний школа,
9-ше „А" класс.

Алешан живой уголокшо

Мемнан классыште тунемше Петухов Алеша мōнгыштыжо живой уголокым ыштен. Тушто тудо шыншальым, тўрлō копшанге, насекомый-шамычым ашна.

21 октябрьыште Алеша урок гыч мōнгышкыжō пōртылмō годым арланым кучен. Арланымат тудо живой уголокыштыжо ашнаш тўҥале. Кочкашыже шульым, кинде пудыргым пукша.

**Павлов Коля,
Андреев Миклай.**
Ронго район,
Руя-Сола НСШ,
6-шо „А" класс.

Уголок сылне лиеш

Мемнан школын 8-ше „А" классыште тунемше-шамыч пеш сай пашам шонен луктыныт: нуно шкеныштын классешышт Западный Украинысе да Западный Белоруссийысе йоча-шамычын илышыштым ончыктышо уголокым ышташ решитленыт. Тиде пашам ученический комитетын членже Евгений Никитин вуйлата. Йоча-шамыч уголокым куанен сылнештарат.

Актуганов Миша.
Волжский район,
Помар средний школа.

Великий демократ-революционер

(Н. Г. Чернышевский колымылан 29 октябрьыште 50 ий темеш)

Николай Гаврилович Чернышевский 1828 ийыште Саратов олаш шочын. Тудо великий русский ученый, писатель да демократ-революционер лийын.

Чернышевский самырыкше годым пеш чот тунемын, шуко лудын. Самырык Чернышевский шкенжын дневникешыже тыге возен: „Мый шкемын шонымашын торжествожылан, эрыкын торжествожылан, кўчызылыкым шытарымашлан илышем нимонарат ом чамане".

Николай Гаврилович Чернышевский шкенжын пўтынь илышыжым калыкым пызырнэлт илымаш гыч да эксплоатироватлалтмаш деч утарышаш верч кучедалмаш пашалан пуэн. Тудо помещик-шамыч деч кресаньык-шамычым пеш вашке утараш требытлен, кресаньык-шамычлан нимогай оксам тўлыде мландым пуаш верч тыршен.

Николай Гаврилович „Современник" журналыште пашам ыштен, но эн чот шым тудо революционный пашам виян ыштен. 1861 ийыште кугыжа кресаньык-шамычым крепостной право гыч утарыме нерген манифестым луктын. Чернышевский тиде реформым разоблачитлыше „Барским крестьянам" лўман прокламацийым возен. Чынжымак, кресаньык-шамычым крепостной право гыч утарыме олмеш, кугыжан реформыжо нуным эксплоатироватлымашым эше чот виянгден. Чернышевскийын прокламацийже калыкым восстанийым тарваташ ўжын.

Чернышевский искусство, литература, философий, историй, крестьянский вопрос-шамыч да моло паша нергенат пеш кўлешан кугу научный паша-шамычым возен. Петропавловский крепостьышто шинчымыже годым тудо „Что делать" романым возен. Каторгышто

илымыже годым „Пролог" романым возен. Чернышевскийын чыла произведенийже-шамыч революционный улыт. Тудо шке романже-шамычыште у айдеме-шамычын образыштым ончыктен, Российыште политический стройым весемдышаш верч кучедалше революционер-шамычын волгыдо образыштым раш ончыктен.

Чернышевскийым кугыжан правительство эреак шекланен шоген. 1862 ийыште Николай Гаврилович арестоватлалтын да шым ийлан каторгыш колталтын. Чернышевский тюрьмаште, каторгышто да ссылкыште 22 ий наре илен. Но тудын куатле вийжым нигōат пытарен кертын огыл. Тудым нимогай преследоватлымаш, нимогай лишитлымаш чактарен огытыл. Чернышевский шке калыкшым чот йōратен, тудын ончыклык пиалжылан кугун ўшанен.

Каторгын срокшо эртен. Но кугыжан чиновникше-шамыч Николай Гаврилович Чернышевскийым утарен огытыл, а Вилюйскыш шкет шинчыме казематыш колтеныт. Тушто тудлан илаш эше чот нелэ лийын. 1883 ийыште Чернышевскийлан Астраханьыш толаш разрешитленыт. Климатын вашталтмыже дене тудын тазалыкше эше кугун начаремеш. 1889 ийыште Чернышевскийлан Саратов олаште илаш эрыкым пуэныт, но тыште тиде ийыштак колен.

Ленин Чернышевскийым пеш чот йōратен да тудым „великий писатель да ученый, всероссийский демократ-революционер" манын.

Мыланна, пиалан эпохын пиалан енже-шамычлан, Чернышевский чын борецын образецше лийын шога, тудо шке калыкшын пиалан илышыже верч тайныде кучедалын.

М. Эсеен.

100

ГЕНЕРАЛ ЮДЕНИЧЛАН ЗИМНИИ ДВОРЕЦЫШТЕ ОБЕДЫМ ЫШТАШ ЛОГАЛЫН ОГЫЛ...

Генерал Юденичын кабинетышкыже штабной офицер пурен шогалын.

— Фронтысо положений нерген каласе,—генерал йодын, тудо шӱштӧ креслашке энгертыл шинчен.

Офицер карт деке миен.

— Таче, 20 октябрь кастене кандаш шагатлан положений тыгай,—тӱҥалын тудо.—Мемнан войска,кучедалмаш дене Гатчиным, Красное селом, Детские селом, Александровкым налын. Первый корпусын ончыл частьше-шамыч Пулковский кӱкшака деке миеныт да штурмлан ямдылалтыт.

— Пеш сай, пеш сай!— генерал кычкырал колтен. Тудо куанымыже дене кидшым ваш йыген, кынел шогалын да звонокым пуаш кнопкым темдалын. Ад'ютант пурен шогалын.

— Кызытак Лондонышт звонитле да радио дене пӱтынь тӱнялан мыйын войска-шамычын Петроградыш пурымышт нерген увертаре. Йошкар Пётроград ынде тек уке. Эрла ме Зимний Дворецыште обедым ыштена...

* * *

Йошкар Петроград генерал Юденичым вашлияш ямдылалтын, но Зимний Дворецын мотор заллаштыже огыл, а Пулково делан. Юденичлан „угощенийым" повар-шамыч огыл, а военный заводласе пашазе-шамыч ямдыленыт.

Первый гана Петроградыш Юденич 1919 ийын шошым наступатлен. Тунам тудо Москвашке наступатлыше адмирал Колчаклан полшынеже улмаш. Но Колчакын Юденич полша манын ӱшанымыже кӱрылтын: петроградский пашазе-шамыч Йошкар Армийын частьше-шамыч дене пырля йошкар Питерым аралаш чот шогалыныт да Юденичын бандыжым Эстонийыш поктен колтеныт.

Петроград аралмашым тунам Ленинын кӱштымыжӧ дене Петроградыш толшо Сталин йолташ шкеак вуйлатен.

1919 ийын шыжым Юденич коло тӱжем еҥан армийым поген. Иностранный империалист - шамыч тиде армийым пеш чаплын вооружатленыт, тудым чыла денат снабжатленыт, Юденичын армийжым йошкар Петроград ӱмбак колтеныт. Тидын дене империалист-шамыч Йошкар Армийын ужашыже-шамычым югыштыш отвлекатлынешт улмаш да генерал Деникинын шӱдӧ тӱжеман армийжылан Москвашке корным кушталаш шоненыт.

20 октябрьыште Юденич Петроград декак миен. Предатель Троцкий ден Зиновьев Петроградым ошо-шамычлан сдатлаш ямдылалтыныт.

Но Ленин—Сталин партийын Центральный Комитетше вес семын решитлен—Юденичын армийжым шалаташ.

17 октябрьыште петроградский пашазе - шамыч йӧратыме вождь да учитель В. И. Ленин деч письмам налыныт. Вождь нуным пытартыш тӱчалтыш вӱр марте, тушманым йӧршын сеҥымешке кучедалаш ӱжын.

Йошкар Армийлан полшаш тӱжем дене пашазе-шамыч каеныт. Олаште кодшо - шамыч кечывалым заводлаште пашам ыштеныт, а йӱдым окопым кӱнченыт, баррикада-шамычым ыштылыныт. Петроградец-шамычлан полшаш Москвасе, Новгородысо, Костромасе, Вяткысе да моло олаласе пашазе да красноармеец-шамычын батальонышт миеныт.

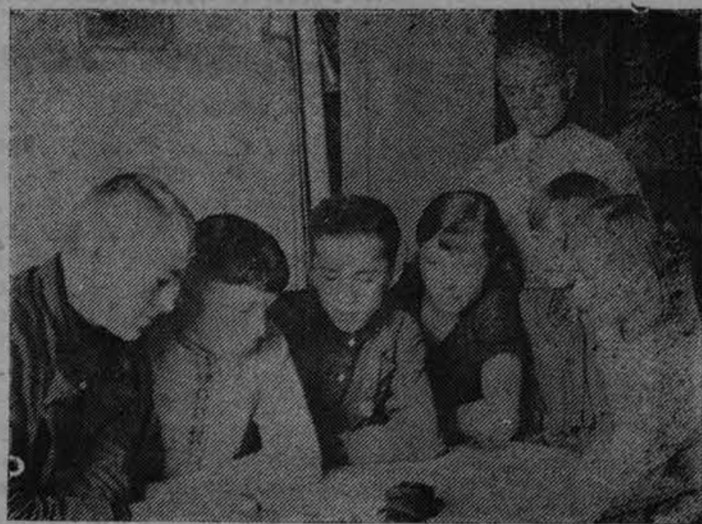
21 октябрьыште пашазе отряд-шамычын поддержатлыме дене Йошкар Армийын частьше-шамыч наступленийыш кусненыт.Йошкар Армийым Йошкар Военно-Морской Флотын корабльже-шамыч поддерживатленыт. 22 октябрьыште Красарский кӱкшакаште ошо-шамыч контратакыш кусненыт да мемнан фронт кӱрылтеш манын лӱдыкшӧ улмаш. Тунам мӱндырнӧ огыл, Финский заливыште шогышо „Севастополь" линкор гыч лӱйкалмаш-шамыч шергылтыныт.

Ошо-шамычын ончыл радамышт лӱдыныт да чакнен куржныт. Йошкар часть-шамыч адакат наступленийыш кусеныт...

Юденичын армийже йошкар полк-шамычын ишымыштым чытен кертын огылат, чакнаш тӱҥалын. Ямбург делан ошо-шамыч йӧршын шалалтыныт.

Генерал Юденичлан Зимний Дворецыште обедым ышташ логалын огыл да нигунамат ок логал.

Н. Сергеев.

Немда средний школын (Тор'ял район) ученический комитетше паша планым составитла.

Снимкыште (шола гыч пурлашке): Царегородцев Павел, Чемеков Илья (учком председатель), Соловьев Никита, Егошина Рима, Ямалиев Гайся, Басова Нина да Софронова Мария.

Фото **М. Чуршуковын.**

Кӱшкӧ шумо ӱзгарын висын пӧртмыжӧ тудын движенийжым южышто главныйым ышта. Тидым еҥ-шамыч древний ийлаштак паленыт. Древний грек ден римлян-шамыч тугай приспособленийым шонен луктыныт, кудын дене кӱшкӧ шумо копье ончыко каен велэ огыл, но тунамак пӧрдын, южышто шеҥын каен. Варажым, войска-шамыч лук да арбалет дене вооружатлалтмекышт, еҥ-шамыч пӧрдын кайше стрелам шонен луктыныт. Стрела волчок семын, южышко пӧрдын пурен.

Винтовка—тиде шкенжын дуло кӧргыштыжӧ пулям пӧрдыктен лукшо пычал. Моло калык деч ончыч пычалыште винтовой нарезкым руш пычалзе-шамыч ыштеныт.

Ленинградысе Артиллерийский музейыште вӱргене пищаль уло, тиде—стволышто винтовой кореман пычал. Пычал ӱмбалне „1615 ий" дата возымо. Тиде—Европысо первый винтовка-шамыч кокла гыч икте.

Но тунамсе винтовка сайын ышталтше огыл улмаш. Пычалым зарядитлаш пеш шуко жап да чот тыршаш кӱлын. Пулям межеш але матер ластыкеш пӱтырен, шомпол дене стволышко шӱкен пурташ кӱлеш улмаш. Чӱчкыдын пулям пурташ шомпол дене лийын огыл: шукыж годым пу ӱш дене шомполым кыраш верештын, а тидыже жапым кугун налын.

Войнаште вучаш жап лийын огыл. Санденак еҥ-шамычлан яклака стволан пычалым кучылташышт логалын, тыгай пычалым вашкерак зарядитлаш лийын.

Шуко ученый, избиратель-шамыч шоненыт: кузе винтовкым вашкерак зарядитлыман ышташ? И вот бельгийский инженер капитан Миньє 1849 ийыште тыгай пулям шонен луктын, тудо шомпол дене кырыде вольнан пычал стволышко пурен.

Эн первый руш-шамыч тиде изобретенийым англичан ден француз-шамычын Россий ӱмбаке нападатлымыш годым Крымский войнаште паленыт. Севастопольым героически аралыше-шамыч изобретенийым чытеныт. Русский пулянамыч кум шӱдӧ йол тошкалтыш коклашке логалтеныт гын, Миньєн пуля-шамычше тӱжем тошкалтышыш каеныт да цельыш тура верештыныт. Севастопольский оборона деч вара иже русский армийыште Миньє пулян винтовка-шамычым кучылташ тӱҥалыныт.

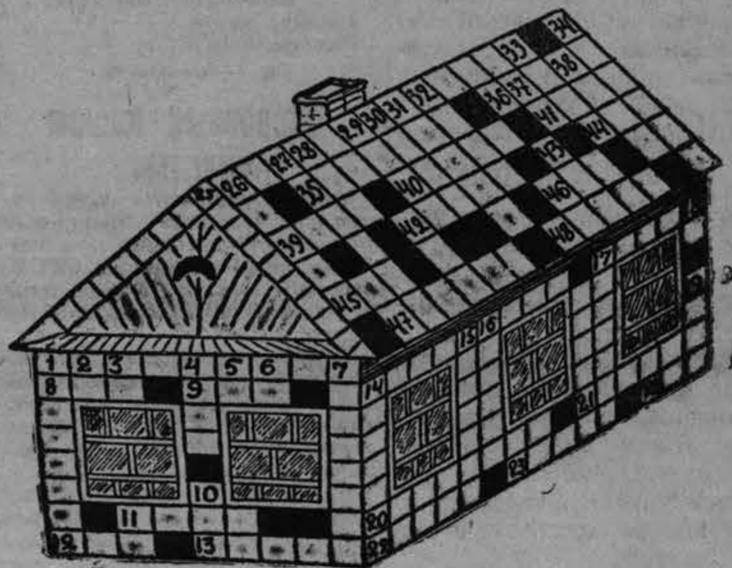
Варажым „1891 ийысе образецан" лӱман русский винтовка лектын. Тыште русский, немецкий, австрийский, французский изобретатель-шамычын мо сайышт лийын, чыла кучылтмо улмаш.

„1891" ийысе образецан" русский винтовка дене Йошкар Армият 1930 ий марте вооружатлалтын ыле. Советский изобретатель-шамыч винтовкышто тӱрлӧ уым пуртеныт, тудым кушталемденыт, сайракым ыштеныт, вара тудо „1891 —1930 ийысе образецан" винтовка маналташ тӱҥалын. Тыгайымак ме кызытат ужына. **Г. Самсонов.**

ВИНТОВКЫН ИСТОРИЙЖЕ

КРОССВОРД

ӰЛЫКӦ

ПЫРДЫЖЛАШТЕ. 1. Метрический мера. 2. Физик. 3. Местоимений. 4. Закон. 5. Пумо годым каласет. 6. Вынер кумо ӱзгар. 7. Планет. 10. Бактериолог. 14 Газетыш возышо. 15. ВТУЗ пытарыше. 16. Полномочийым удостоверятлыше документ. 17. Электрический вий дене кудалыштше вагон. 18. Нот. 19. Шем теҥыз серысе курорт.

ПӦРТ КАРНИЗЫШТЕ. 25. (шолашке) Западный Белоруссийысе ола. 25. (Пурлашке) СССР-ысе шинчалан ер.

ОРАЛДЕ ӰМБАЛНЕ. 26. Марийский республикысе эҥер. 27. Светын ужашыже. 28. Кӱштымӧ мут. 29. Тӱкӧ-шамыч (рушла). 30. Киевский князь. 31. Революционер-якобинец. 32. Воздухысо элемент. 33. Корабльсе тошкалтыш. 34. Кӱжгӱ кагаз. 37. Сатун мыняр шогымашыже. 38. Пакча-емыж. 42. Имне чер. 43. Моктымаш.

ПУРЛАШКЕ

ПЫРДЫЖЛАШТЕ. 1. Классдыме общество. 8. Ургымо ӱзгар. 9. Кече шичмаш. 11. Калыкын стих форман героический сказанийже. 12. Древний европейский ола. 13. Стихысе ритм. 14. Метрын ужашыже. 17. Ял озанлык машина. 20. Музыкальный комический драма. 21. Йӱдвелнысе остров. 22. Йӱкым кугемдыше. 23. Мемнан пошкыдо эл. 24. Ӧрш (вес семын).

ОРАЛДЕ ӰМБАЛНЕ. 26. Магнитаҥдыме сталь. 31. Металл. 35. ЭПРОН-ын пашаеҥже. 36. Почтовый знак. 37. Кӱкшӧ вер. 29. Компаслаште северым ӱмжӧ. 40. Лӱддымӧ еҥ. 41. Африканский ола. 42. Жап палдарыше. 44. Шахматный термин. 46. Биологийыште животный-шамычын систематикыштыш эн кӱшыл подразделений. 46. Йылгыжыктыше чия. 47. Италийын северыштыже улшо курык. 48. Ончылан сакалтыш.

Составитлен—
ВИНОГРАДОВ НИКОЛАЙ.
(Ронго средний школа).

Шарада

Первый слог—Европысо эҥер
Кокымшо слогшо нот.
Варажым кок буква дене
Имныым кычкырет,
Пытартыш ик букважым
Шке ешарет. Чылаже—
Чевер емыжым палет.

Колтен КОРОТКОВ МАТВЕЙ.
Звенига район,
Кугу-Шигак НСШ.

Географический метаграмма

„М" дене—Советский Белоруссийысе ола,
„П" дене—Западный Белоруссийысе ола.

ОЧЕЕВ НИКОЛАЙ.
Марий-Турек средний школа.

Отв. редактор— **И. М. МУЗУРОВ.**

Уполн. Маргл авлита № А—966.

Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.